

FILIP GALOVIĆ

Hrvatsko katoličko sveučilište

Odjel za sociologiju

Ilica 242, HR-10000 Zagreb

filip.galovic@unicath.hr

O GOVORU OTOKA (PORED VINKOVACA)

Govor je Otoka dijelom slavonskoga dijalekta, njegova posavskoga poddijalekta i ulazi u skupinu ikavskih govora istočnoga dijela Slavonije. O otočkome su govoru poznate pojedine jezične činjenice iz kapitalne studije Stjepana Ivšića *Današnji posavski govor* iz 1913. Potrebno je spomenuti da je Ivanka Verić-Vojt u ljetu 1970. u Otoku ispunila kvestionar za tadašnji *Srpskohrvatski dijalektološki atlas*. Kao ikavski je punkt popisao u članku Stjepana Sekereša *Areali ikavskog, ekavskog i ijekavskog govora u slavonskom dijalektu* iz 1983. Detaljniji se opis toga govora nalazi u knjizi Ilije Lavrnića *Ikavski govor istočne Slavonije* iz iste godine, gdje autor na temelju terenskoga rada sa starijim govornicima analizira fonološki i morfološki sustav govora Otoka, Privlake i Komletinaca, bilježi mikrotoponime i antroponime te neke specifičnije lekseme. Iako, dakle, o govoru Otoka postoje dijalektološki podatci, govor u novije vrijeme nije istražen ni opisan, a imavši u vidu činjenicu da je riječ o danas gradskome naselju, vrijedno je bilo uočiti i istaknuti suvremeno jezično stanje. U članku¹ se na temelju recentnoga terenskoga istraživanja razmatraju jezične posebnosti otočkoga govora na fonološkoj i morfološkoj ravni. Rezultati će novijega istraživanja pokazati da je u govoru starosjedilačkoga stanovništva s jedne strane akcenatska struktura izvrnuta promjenama, no s druge je strane opservirani govor zapriječio prodor novijih nanosa zadržavši premoćan broj značajki svojstvenih govorima slavonskoga dijalekta.

1. Uvod

Naselje se Otok, koje je ujedno i općinsko središte, nalazi u zapadnome Srijemu, dvadesetak kilometara južno od Vinkovaca, dvadesetak kilometara sjeveroistočno od Županje te administrativno pripada Vukovarsko-srijemskoj

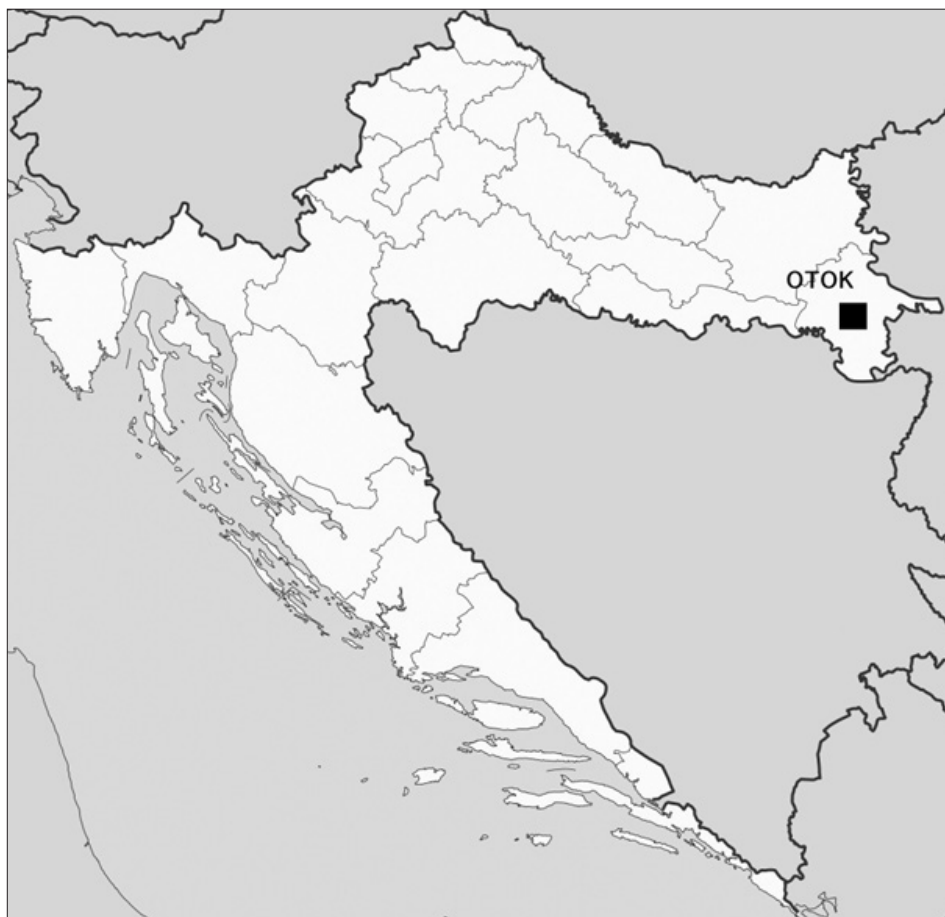
¹ Rad je napisan u okviru projekta *Lingvistička geografija Hrvatske u europskome okružju* (LinGeH) koji pri Sveučilištu u Zadru financira Hrvatska zaklada za znanost pod brojem HRZZ 3688.

županiji. Smješteno je u blizini rijeke Bosut, pored željezničke pruge Vinkovci – Gunja – Brčko. Prema podacima Državnoga zavoda za statistiku u naselju je 2021. živjelo 3.571 stanovnika. Narod je podosta okrenut poljodjelstvu i stočarstvu, a važno je spomenuti drvnu i građevinsku industriju. U novije vrijeme i turizam na ovome području uzima maha. U Otoku je župna crkva svetoga Antuna Padovanskoga.

Žitelji svoje naselje nazivaju *Òtok*, etnici su *Òtočanin* i *Òtočanka*, a kтетик *òtočki*.

Govor je Otoka dijelom slavonskoga dijalekta, njegova posavskoga poddijalekta i ulazi u skupinu ikavskih govora istočnoga dijela Slavonije. O otočkome su govoru poznate pojedine jezične činjenice iz kapitalne studije Stjepana Ivšića *Današnji posavski govor* iz 1913. Potrebno je spomenuti da je Ivanka Verić-Vojt u ljetu 1970. u Otoku ispunila kvestionar za tadanji *Srpskohrvatski dijalektološki atlas*. Kao ikavski je punkt popisao u članku Stjepana Sekereša *Areali ikavskog, ekavskog i ijekavskog govora u slavonskom dijalektu* iz 1983. Detaljniji se opis toga govora nahodi u knjizi Ilije Lavrnić *Ikavski govor istočne Slavonije* iz iste godine, gdje autor na temelju terenskoga rada sa starijim govornicima analizira fonološki i morfološki sustav govora Otoka, Privlake i Komletinaca, bilježi mikrotoponime i antroponime te neke specifičnije lekseme. Iako, dakle, o govoru Otoka postoje dijalektološki podatci, govor u novije vrijeme nije istražen ni opisan, a imavši u vidu činjenicu da je riječ o danas gradskome naselju, vrijedno je bilo uočiti i istaknuti suvremeno jezično stanje.

Koncem 2022. i početkom 2023. više sam dana boravio u Otoku sa svrhom istraživanja toga govora. Kako je napomenuto, riječ je danas o gradskome naselju kojemu bi se moglo pristupiti i sa sociolingvističkog aspekta. No, ovo se istraživanje baziralo na starosjedilačkome stanovništvu, tj. na izvornim govornicima. Razgovarao sam s većim brojem takvih, a najviše sam jezičnoga materijala sabrao od njih petero: K. Š. (rođ. 1933.), L. O. (rođ. 1944.), M. L. (rođ. 1947.), A. V. (rođ. 1948.), Lj. B. (rođ. 1967.). Pored nevezanih razgovora ispunio sam kvestionar za *Hrvatski jezični atlas* te *LinGeH* kvestionar. Osim što sam raspolagao starim podacima iz kvestionara za tadanji *Srpskohrvatski jezični atlas* (Ivanka Verić-Vojt), izdvojio sam pojedine primjere iz otočkoga govora koje je u studiji *Današnji posavski govor* zabilježio Stjepan Ivšić i više primjera koje je u knjizi *Ikavski govor istočne Slavonije* zabilježio Ilija Lavrnić te sam ih provjerio u radu sa svojim konzultantima. Svi su spomenuti bili upoznati s činjenicom da je riječ o dijalektološkome istraživanju te su iznijeli podatke o sebi i dopustili bilježenje/snimanje jezične građe.

Karta 1. Geografski položaj Otoka²

² Slijepa je karta preuzeta s <https://orthopediewestbrabant.nl/hrvatska-slijepa-karta/> (pristupljeno 18. veljače 2024.).

2. Fonologija

2.1. Vokalizam

2.1.1. Inventar

Vokalski se sustav govora Otoka svodi na pet vokala u dugim i pet vokala u kratkim slogovima:

<i>ī</i>				<i>ū</i>
	<i>ē</i>		<i>ō</i>	
		<i>ā</i>		

<i>i</i>				<i>u</i>
	<i>e</i>		<i>o</i>	
		<i>a</i>		

Silabem je i *r*, koji može biti dug i kratak (v. dolje).

2.1.2. Realizacija

Vokali se realiziraju kao srednje vrijednosti.

2.1.3. Distribucija i podrijetlo

2.1.3.1. Distribucija je vokalskih fonema relativno slobodna. Svaki od njih, u načelu, može stajati u inicijalnoj, medijalnoj i finalnoj poziciji, ispred i iza pojedinih konsonanata, izuzev uz *r*.

2.1.3.2. Dugi vokali mogu stajati pod dugim akcentom (*grûdnák, otrováne, pomíšaš, pozájmit, šútite* 2pl. imper.), u dugome nenaglašenome slogu koji se može ostvariti ispred akcenta u veoma rijetkim slučajevima (*komādá* Gpl., *seļāčī* Npl.) te iza akcenta (*granátā* Gpl., *kléčite* 2pl. praes., *niskī, prìsvuč, trīšāna* Gpl.).

2.1.3.3. Kratki vokali mogu stajati pod kratkim akcentom (*nīzak, milina, ponèsi* 2sg. imper., *pūste* 3pl. praes., *stòpalo*) te ispred i iza akcenta (*bombónima* Ipl., *gànak* ‘hodnik’, *naréδιο, ponèdiļak, unèse* 3sg. praes.).

2.1.3.4. Zabilježene su sporadične realizacije protetskoga konsonanta *j*. Riječ je o glagolu *jīst*, a govori se i nenaglašeni oblik *ji* ‘ih’.

2.1.3.5. U inicijalnoj poziciji u pojedinim primjerima fakultativno može doći do elidiranja vokala, npr. *ěvo vàke koláče, na vòme kràju, náj kòrak, u nōj kòlebi, u nòme ràtu, vāj stàriji bràt, vāj zíd, vàki vratíči, vè jèseni, vû mǎlu mišinu, vùda bàcaju*.

2.1.3.6. Razmjerno su rijetko zamijećene potpune redukcije tipa *dòlazla* pr. r. f. sg., *vèlku* (*kùču*).

2.1.3.7. U finalnoj poziciji u pojedinim primjerima fakultativno može doći do elidiranja vokala, npr. *něk me pīta, nit znāš dī su, sām se òbula, svūd su mǎčke*.

Okrnjene su infinitivne forme dominantne, npr. *istòvarit, napripovídat, pěč, vrátit*, ali tu i tamo cirkuliraju i neokrnjene, npr. *ispírati, pítati*. Jednako je i s glagolskim prilogom sadašnjim, npr. *ìgrajuč, šútěč*, ali i *tòvareči*.

2.1.3.8. Premda su se, doduše rjeđe, kod starijih govornika mogli čuti oblici tipa *otáj, otâ, otô* s dodavanjem inicijalnoga vokala (Lavrnić 1983: 21), danas se pak takve potkrepe nisu našle.

2.1.3.9. U imenici je *saurīna* ‘sovorina’ vokal *o* supstituiran vokalom *a*. U riječi *mèriše* 3sg. praes. nastupa vokal *e*, jednako kao i u *lěmun*. Vokal *a* supstituiran je vokalom *e* u *mèter*. U značenju ‘madrac’ govori se *mòdrac*. Noviju je riječ u značenju ‘vrsta lijeka, lekadol’ jedna starica višeput izgovarala kao *lakadòl*.

2.1.3.10. Dvočlane vokalske sekvencije u principu nisu rijetke: *biloùška, jàukala* pr. r. f. sg., *kàiš, karfîòl, mjàuče* 3sg. praes., *naùčit, něumoran, pàučina, pàun, priokrètat, ràonik* ‘ralo, lemeš’, *sàone, ùboica, ùoči, u radióni, zàiskat, zàova*. Zijev je u dijelu potvrda zadržan u vokalskim skupovima nastalim nakon eliminacije fonema *x*, npr. *gràovi* Npl., *grìota, mǎovina, mǎuna, nǐov, zàitit* (v. dolje). Prigodice se reducira *v* u imenici *čòik/čòek*, a ta je pojava redovita u *praoslávac* i *šļiovica*.

Zijev je u pravilu razbijen kontrakcijom u pr. r. m. sg. u skupu *ao > o*, koji nije pod akcentom: *čìto, izgrizo, kazívō, òdvezo, òšo, pòsiko* (usp. *krǎo*, ali i *dō, spō*). Spominjem i prilog u značenju ‘žao’ koji ovdje pretežito glasi *žō*, npr. *měni je žō da je ùmro*, ali sam zabilježio i *žǎvo*, npr. *žǎvo mi bácit*. U nizu je govora slavonskoga dijalekta, pa tako i u otočkome, zabilježen primjer *Dòvi* ‘blagdan koji se slavi pedeseti dan po Uskrsu, Duhovi’ u kojemu je nakon likvidiranja fonema *x* skup *uo* kontrahiran u *ō*. U primjeru je tipa *strâ* Gsg. nakon redukcije *x* skup *aa* dao *ā*.

U potvrdama je tipa *jedānājst, dvānājst* itd. zijev eliminiran promjenom *ae* u *aj*.

2.1.3.11. Silabem *r* uglavnom se javlja u konsonantskome susjedstvu: *gřbav* ‘koji nije ravan, svinut, iskrivljen’, *mřtāv, òmřšaj* ‘hrana koja sadrži meso i životinjske masti, mrs’, *třla* pr. r. f. sg., *třnit*, a u manjemu se broju ovjera može javiti na početku i na kraju riječi, npr. *řza, řtènica* ‘kralješnica’, *vř*.

Potvrde tipa *trō, ùmro* upućuju na devokalizaciju *r*.

2.1.3.12. Primjeri vokala

Dugi vokali (naglašeni i nenaglašeni):

<i>ī</i>	<i>līvča</i> ‘naprava na kotačištu seljačkih kola koja drži kotač’, <i>nadivali</i> pr. r. m. pl., <i>prīčas</i> 2sg. praes., <i>sīkū</i> 3pl. praes., <i>trīm</i> , <i>večērī</i> Gpl., <i>zīmi</i> pril.
<i>ē</i>	<i>grēde</i> Apl., <i>grédēļ</i> ‘središnji dio pluga, gredelj’, <i>krēnemo</i> 1pl. praes., <i>narédio</i> pr. r. m. sg., <i>òčēva</i> Gpl., <i>paméti</i> Lsg., <i>sēdmog</i>
<i>ā</i>	<i>brāvaca</i> Gpl., <i>čēšļate</i> 2pl. praes., <i>dovāzali</i> pr. r. m. pl., <i>mrāk</i> , <i>mrtāvac</i> ‘mrtvac’, <i>odvājāla</i> pr. r. f. sg., <i>pročitāj</i> 2sg. imper.
<i>ō</i>	<i>dīvōjka</i> , <i>grōbļe</i> , <i>kōcāt</i> ‘puzati’, <i>mōmče</i> Vsg., <i>plōt</i> , <i>sinóvac</i> , <i>zórnicu</i> Asg.
<i>ū</i>	<i>iskļūcim</i> 1sg. praes., <i>kūča</i> Gpl., <i>òbūkla</i> pr. r. f. sg., <i>patūļak</i> , <i>prédū</i> 3pl. praes., <i>priporūčila</i> pr. r. f. sg., <i>žūrīmo</i> 1pl. praes.
<i>ī̄</i>	<i>bī̄ko</i> ‘brkonja’, <i>cī̄rna</i> pr. Nsg. odr. f., <i>cī̄vī</i> Gpl., <i>četvīrti</i> , <i>sī̄pañ</i> , <i>vī̄ba</i> , <i>vī̄šit</i>

Kratki vokali (naglašeni i nenaglašeni):

<i>i</i>	<i>čēkiča</i> Gsg., <i>pīrika</i> ‘vrsta korova’, <i>pīzma</i> ‘mržnja, zavist, zloba’, <i>rīzāne</i> , <i>sījete</i> 2pl. praes., <i>štīhača</i> , <i>vagōnima</i> 1pl.
<i>e</i>	<i>kāmenom</i> Isg., <i>mēcemo</i> 1pl. praes., <i>pōčešļana</i> pr. t. Nsg. neodr. f., <i>skāļe</i> ‘iverje, trijeska’, <i>štēniči</i> Npl., <i>unēseš</i> 2sg. praes., <i>vodēnica</i>
<i>a</i>	<i>delivāra</i> ‘vrsta grožđa’, <i>gōrka</i> pr. Nsg. odr. f., <i>grūšava</i> ‘grušelina’, <i>kāzana</i> Gpl., <i>litānije</i> Npl., <i>līšnak</i> , <i>nādio</i> pr. r. m. sg.
<i>o</i>	<i>dubōka</i> pr. Nsg. neodr. f., <i>kōmšija</i> Gpl., <i>ògradu</i> Asg., <i>òrāne</i> , <i>òvčaru</i> Vsg., <i>pòrušili</i> pr. r. m. pl., <i>žālosna</i> pr. Nsg. neodr. f.
<i>u</i>	<i>burīne</i> , <i>jūnica</i> , <i>krūščič</i> , <i>móraju</i> 3pl. praes., <i>mūvu</i> Asg., <i>rūvo</i> , <i>ūdije</i> 3sg. praes.
<i>ī̄</i>	<i>dī̄vétā</i> Gpl., <i>dī̄žano</i> pr. t. Nsg. neodr. n., <i>jē̄trva</i> , <i>kī̄mača</i> , <i>kī̄para</i> ‘vrsta tkane prostirke’, <i>sī̄netina</i>

2.1.3.13. Govor Otoka spada među ikavske govore sa svega ponešto izuzetaka: *bilāñak*, *bīzala*, *dīlita* pr. t. Nsg. neodr. f., *dīver*, *gñízā* Gpl., *jīdite* 2pl. imper., *lētīt*, *līkove* Apl., *linčārit*, *līvat*, *mīra*, *nēdiļa*, *nīdra*, *ozlīdio*, *pīgav*, *pīvat*, *podīlile*, *pomīšate*, *prādid*, *pripovīdate*, *proliče* 3sg. praes. ‘prolijetati’, *sīdite* 2pl. imper., *sīčāt se*, *sītīt se*, *slīp*, *sřida*, *sřinica*, *sřidok*, *tīlo*, *tīsni* pr. Nsg. odr. m., *umrīt*, *vīnac*, *vīnčāt se*, *vītar*, *zāvītovat se*, *zdīla*. U prefiksu *prē-* stoji *i*: *prikīneš* 2sg. praes., *priporūčila*, *prisādīt*, *prīvarītī*, *prīvřtat*. U staromu *préd* stoji *i*: *īsprīd*, *prīd sobom*, jednako kao i u *prēko*: *priko cēle kūče*, *prīko drugog*, *priko mēne*. Prilog glasi *prīko*. U prefiksu *nē-* čest je vokal *i*: *nīkaki* ‘nekakav’, *nīkako*

‘nekako’, ali i *něko/nĭko*, *něšto/něšta* (uz danas rjeđe *nĭšta*). Navodim i ikavski rezultat u nalazima poput *brĭska*; *pòrizala*, *rĭzānci* Npl., *rĭžu* 3pl. praes.; *trĭšĭna*, ali *mrĕža* te *rĕn*, *rĕpa*.

U otočkome se govoru, što je sasvim prirodno, opaža nekoliko ekavskih formi. Govori se noviji ekavizam *cĕsta* (uz još dosta frekventno *drĕm*). Vokal je *e* redovit u *tĕrat* i *trĕbat*, a stariji narod kaže i *rĕšit*. Beziznimno nastupa *e* u pridjevu *cĕli*, npr. *cĕli dān*, *cĕlim pĕtem*, *cĕlu bālu*. Fluktualna je imenica sa značenjem ‘sijeno’, što nije rijetko u govorima u Posavini, pa se čuje *sĕno/sĭno*, čak i *sjĕno* (ali uvijek *sinara*). Imenica u značenju ‘čovjek’ može imati naporedne forme: *čòik* i *čòek*. Ovamo bi se mogli priključiti i glagoli tipa *donĕt*, *nanĕt*, *prinĕt* i sl. Vokal se *e* javlja u *kòren* (uz *žĭle*), *iskorĕnit* te u primjerima poput *òtale*, *òtkale*, *òvdale*, također *tòdel/túde*, zatim *dòle*, *gòre*, no u tim primjerima ne mora biti riječi o odrazu *jata*.

Kao u mnogim posavskim govorima i ovdje je sustavno potvrđen glagol *razùmjet*. Inače se jekavske forme pojavljuju samo okaziono, najčešće u riječima iz novijega nanosa, npr. *cjĕpivo*, *Nĕmačka*, *sjĕmenište*, *vjĕžbat*.

U leksemu je *òraj* ‘orah’ zastupljen vokal *a*.

2.1.3.14. Vokal *a* kontinuant je nekadanjih poluglasova, odnosno novijega *šva*: *dān*, *dāska*, *gòrak*, *lākat*, *māgla*, *mòdar*, *nòkat*, *pān*, *rāž*, *stāza*, *vĭtar*, *vòsak*.³

2.1.3.15. Nazal stražnjega reda *o* i slogotvorni *l* (*l̥*) redovito su rezultirali vokalom *u*: *būbañ*, *būdeš*, *gòlubovi* Npl., *gĭska*, *gĭsti* pr. Nsg. odr. m., *ĭglu* Asg., *klĭpko*, *kĭpina*, *pāučina*, *prūče*, *sĭsaju* 3pl. praes., *súdac*, *túga*, *ūzak*; *būva*, *čūnak*, *dūbok* pr. Nsg. neod. m., *jābuka*, *mūzlica* ‘posuda u koju se muze krava, ovca ili koza’, *sūnce*, *sūza*, *žuč*.

2.1.3.16. Nazal je prednjega reda *ę* izjednačen s vokalom *e*: *gòvedina*, *jĕčam*, *jĕtrva*, *mĭsec*, *pamĕti* Lsg., *pĕtak*, *pòčeta* pr. t. Nsg. f. neod., *tĭme*, *vĕzati*, *zĕt* ‘kćerin muž’, *žĕž*, *žĕt*.

2.1.3.17. Ovjere s *və(-) > u* prisutne su u velikome broju, kako je i očekivati: *u mārami*, *u mlĭn*, *u pāklu*; *udòvac*, *ùnuk*, *unútra*, *Ŭskrs*, *útorak*, *ūzeli*. Ovdje se izuzima imenica *vāš* ‘uš’, dakle s razvojem *va*, oblik poznat nizu govora slavonskoga dijalekta.

2.1.3.18. Premda mnogi govori slavonskoga dijalekta znaju za promjenu staroga korijenskoga slijeda *ra* u *re* u leksemu ‘vrabac’, Otočani redovito kažu *vrābac*. Jednako je tako u Komletincima, dok u susjednoj Privlaci dolazi *vrĕbac* (Lavrnić 1983: 13).

³ Ovdje su obuhvaćeni i primjeri u kojima je *šva* u konsonantskim skupovima sekundarno interpoliran.

2.2. Konsonantizam

2.2.1. Inventar

Konsonantski sustav otočkoga govora raspolaže ovim fonemima:

sonanti				šumnici (opstruenti)			
<i>v</i>			<i>m</i>	<i>p</i>	<i>b</i>	<i>f</i>	
	<i>l</i>	<i>r</i>	<i>n</i>	<i>t</i>	<i>d</i>		
<i>j</i>	<i>ʎ</i>		<i>ń</i>	<i>c</i>		<i>s</i>	<i>z</i>
				<i>č</i>	<i>č̣</i>		
						<i>š</i>	<i>ž</i>
				<i>k</i>	<i>g</i>		

Fonem *x* nije dijelom konsonantskoga inventara. Može se pojaviti samo izuzetno, i to u pokojoj novijoj prinoi (*v. dolje*).

Kako je vidljivo, izvršen je proces unifikacije *č* i *č̣*, odnosno *ž* i *ẓ̌*.

2.2.2. Realizacija

Afrikate *č* i *č̣* imaju srednju artikulaciju.

2.2.3. Distribucija i podrijetlo

2.2.3.1. Zvučni opstruenti ne gube zvučnost na kraju riječi, npr. *grâd*, *plüğ*.

2.2.3.2. Distribucija je konsonanata, također, relativno slobodna. Svi konsonanti mogu stajati u inicijalnoj, medijalnoj i finalnoj poziciji u riječi, izuzimajući izvjesna ograničenja u konsonantskim skupovima.

2.2.3.3. Kao finalni konsonantski skupovi u domaćim riječima obično nastupaju *st*, *št* i *zd* (za *žd* nema potkrepa): *kôst*, *mèrast* ‘nerast’, *nàplest*, *pòmast*; *prīšt*; *gròzd*. U primljenica su evidentirane i druge mogućnosti, npr. *kràmp* ‘pijuk, trnokop’, *pàtent* ‘patentni zatvarač’, *špàjz* ‘ostava’, *tròmb*, *ùtvajt* ‘livada, čistina’. U pokojoj je primljenoj riječi u finalnoj poziciji prionuo sekundarni *i* kako bi se razbio teški finalni konsonantski skup, npr. *mīšajkli* ‘lopatica za smeće’, *švrajzli* ‘žarač, ožeg’.

2.2.3.4. Finalno se može ostvariti tročlani skup, npr. *šèsnājst*.

2.2.3.5. Fonem *x* iščezao je iz konsonantizma opserviranoga govora. U dijelu je nalaza bez traga izgubljen: *àlina*, *grà*, *lādna* pr. Nsg. odr. f., *ladòvina*, *màovina*, *ńi* zamj. Gpl. m., *ńiòv*, *òklica* ‘niska stolica bez naslona’, *narānimo* 1pl. praes., *řpa*, *řskavica*, *řtènica* ‘kralješnica’, *sarānila* pr. r. f. sg., *strā*, *tjbu*, dok u dijelu nalaza dobiva različite supstitucije: fonem *v*: *duvān*, *glūv*, *glúva* pr. Nsg. neodr. f.,

măčuva, mùva, napúvat, pàzuvo, rùvo, ùvu Lsg., fonem *j*: *kíjat, mìjur, òraju* Lsg., *plèja* Gsg., *snàja, stríja*; fonem *k*: *zaktívaju* 3pl. praes.

Fonem *x* sreće se u usamljenim primjerima, i to obično u novijim importima: *xídrofor, šàxta, ùxolaž* ‘vrsta kukca, uholaža’.

2.2.3.6. Fonem *f* većinom je zastupljen u posuđenih riječi: *fârba, fâš* (danas i *svâk*), *fêdar* ‘džepni nožić’, *fêner, firangla* ‘zavjesa’, *fřčava* pr. Nsg. nedor. f. ‘kovrčav’, *frûla, futróla, jěftin, šlâuf, štõf, štrãfta* ‘crta, pruga (npr. na odjeći)’, *tûfnica* ‘točka, mrlja (ob. kao uzorak)’. Lavrnić (1983: 27) notira paralelne oblike *kâfa* i *kàva* s time da ističe da je *kàva* frekventniji lik, koji je danas ovjeren kao jedini.

U glagolu *ùfati se* fonem *f* nastupa na mjestu staroga skupa *pv*.

Skup *xv* rezultira fonemom *f* u *fála, fálimo, pofálit* te u *fât*, no u dijelu se potvrda likvidira iz konsonantskoga skupa, npr. *svãcat, svâtít, ùvatít, vâtat*.

2.2.3.7. Polazni *d* i sekundarni skup *daj* za rezultat imaju afrikatu *ž*: *grãžanin, mèžja, nâjmlãži, ogrãžuju* 3pl. praes., *prêžja, prisažívat, slãžji, sùžje, žêž*, a ovdje odstupa očekivana iznimka *gõsvoja* koja je proširena u mnogim govorima slavonskoga dijalekta.

Fonem *ž*, dakako, stoji i na mjestu *ž*: *žìgirica, kãžjija* ‘bič, kandžija’, *pênžer, sãžak* ‘željezni tronožac nad vatrom na koji se postavlja posuda za kuhanje’, *šesiržjija*.

2.2.3.8. Polazni *t* i sekundarni skup *taj* za rezultat imaju afrikatu *č*: *kũča, nôč, pròliče, teleče (mëso), vrîča, vrûč*, koja dolazi i na mjestu staroga *č*: *čëkiñe* Npl. ‘oštra dlaka nekih životinja (npr. svinje)’, *čũdo, rîč*.

2.2.3.9. Praslavenski skupovi **stj = *skj* u golemome broju primjera reflektiraju u *št*: *nãmíšta* 3sg. praes., *naštípani* pr. t. Npl. neodr. m., *ògníšte, príšt, púštaju* 3pl. praes., *rèpište, sîrište, štũcavica, uštínio, víštica, vríští* 3sg. praes., pa govor Otoka ide u štakavske govore. Skup *šč* veoma se rijetko može pojaviti, npr. *íšču* 3pl. praes.

Praslavenski skupovi **zdj = *zgj* te sekundarni skup *zdaj* reflektiraju u *žž*: *grõžžje, gvõžžje*.

2.2.3.10. Polazni konsonantski skup *čr* (< **čar*) i slijed *črě* konsekventno su prometnuti u *cr*: *crířpovi* Npl., *cřnica, cřnka, cřvav* ‘crvljiv’, *cřven, cřvič*.

2.2.3.11. U nalazima *ždërati* te *ždribac, ždribna* pr. Nsg. neodr. f. dolazi epentetsko *d*.

2.2.3.12. Na granicama se prefiksalnoga i korijenskoga morfema u prezent-skim i infinitivnim osnovama glagola prefiguriranih s **iti* ostvaruju skupovi *jd* i *jt*: *dõjdem, izãjdu, nãjdemo, prõjde; izãjt, nãjti, prõjt*, iako danas u infinitivima cirkuliraju i naporedni oblici tipa *dõč, izãč* itd.

2.2.3.13. Stara se sekvencija *vəs-* nakon redukcije poluglasa namjerila na metatezu, pa je njezin odraz *sv-*, jednako kao i u priloga izvedenih iz zamjenica: *svàki, svě, svī; svàkud*.

2.2.3.14. U primljenih su riječi razvijeni konsonantski skupovi *šk, šp, št: škǎf* ‘vrsta drvene posude’; *špága; muštùluk* ‘dobar glas, radosna vijest’, *štàla, štriakat*.

Skup *št* dolazi i od staroga skupa *čt: poštvat*.

2.2.3.15. Finalni je *l* u ovome govoru u dijelu primjera zadržan na dočetu riječi u imenica, pridjeva i priloga: *kanāl, pèpel* (uz *lŭg||lŭg*), *sòkol, sòl, vòl; bìl, dèbel, gòl, kisel, tðpal*, ali postoje i drugačija rješenja: *kàbòv/kàbò, pàkòv/pàkò, pòsòv/pòsò* pored *trŭo, zriò*.

Na dočetu je nefinalnoga sloga u većinskim primjerima očuvan: *kòlci* Npl., *mòlbà, pàlcu* Lsg., *Pepèlnica, pólnočka, sélce, stólcu* Lsg., *žálcēm* Isg., ali i *stèona, zàova*.

U pr. r. m. sg. finalni je *l* prešao u *o*, s napomenom da je najčešće skup *ao*, koji nije pod akcentom, kontrahiran u *o*: *dòbio, iscidio, izuo, màknio, mètio, nòsio, òdneo, pòčeo, ŭzeo; čěšło, đřžo, kazívò, kòvo, napísò, òdvezo, òro, òšo, pòsiko*.

2.2.3.16. Registrirana su ispadanja pojedinih konsonanata u konsonantskim skupovima: *dn > n: spádě* 3sg. praes.; *gd > d: dī; svr > sr: sřbī* 3sg. praes.; *tk > k: kò, kògod, nìko*, ali *tkà* 3sg. praes., *tkàla*. Govoru nisu, pak, nepoznati inicijalni konsonantski skupovi sastavljeni od ploziva i drugoga opstruenta (*kč, pč* i *ps*), npr. *kčī, pčèla, pčèlińi, psŭju* 3pl. praes., a govor se koleba u skupu *pt*, pa se čuje *ptīca* i *tīca, ptīčji* i *tīčji* iako se stječe dojam da su forme sa skupom *pt* frekventnije. U skupu *dl* u primjerima *glīt* ‘dlijeto’, *glītīt* ‘dubiti’ ne dolazi do eliminacije konsonanta *d*, već se isti supstituira konsonantom *g*, ali *dlàka, dlàn*.

2.2.3.17. Palataliziranje je u sljedovima *li* i *ni*, koje se sreće u staroštokavskim slavonskim govorima, zahvatilo manji broj primjera, odnosno nije naglašene frekvencije: *điteļina, gļista, ogŭliti, šńita*.

2.2.3.18. Zgodimice narod kaže *š nīma, š nòm* s provedenom kontaktnom asimilacijom. Distantna je asimilacija zahvatila imenicu *čřzma*.

2.2.3.19. Kontaktna je disimilacija *mn > vn* registrirana u *gŭvno*, pokatkada u *távno*, no ostaje *sedàmnājst, osàmnājst*. Skup je *mń* dao *mļ* u *slàmļača* te *sùmļāmo* 1pl. praes., *sùmļiv*. Spominjem da poneko starije čeljade kaže *młògo*, no danas je kudikamo običnije *mnògo*. U distantnu disimilaciju ide glagol *blagosòvit*. Zanimljivo je da stariji narod kaže *flizéri* Npl.

2.2.3.20. U DLsg. imenica ženskoga roda *e*-vrste izostaju rezultati druge palatalizacije: *Amèriki, apotéki, dàski, jàbuki, mājki, òkuki, Prìvlaki, rúki*.

U NDLIpl. imenica muškoga roda druga se palatalizacija provodi u mnoštvu riječi: *čvórci, jèdecì* (prema *jèdek* ‘uže, konopac’), *òpānci, pòdočnaci, ròžaci, svidòci*, ali *òplečki* ‘dio nošnje koji pokriva pleća, oplećak’.

3. Akcentuacija

3.1. Inventar

U inventaru je prozodema pet akcenata: kratkosilazni (*ǎ*), dugosilazni (*â*), akut/neoakut (*ã*), kratkouzlazni (*à*) i dugouzlazni (*á*) te nenaglašena kračina (*a*) i nenaglašena duljina (*ā*).

3.2. Realizacija

Nisu zabilježene određene posebnosti u realizaciji pojedinih akcenata osim kratkosilaznoga, koji je u pravilu odsječen, no kadšto se može realizirati ponešto tromije.

3.3. Distribucija⁴

3.3.1. Kratki silazni akcent u pretežitome broju primjera stoji u inicijalnoj ili jedinjoj poziciji: *bàrica, jàniči* Npl., *klùpko, krùška, miš, nògicama* Ipl., *òrem* 1sg. praes., *vìverica*. Rjeđi su primjeri tipa *gizdavìji* pr. Nsg. neodr. m. komp., *jarebìca, kolačìća* Gsg., *komšìja, křvavìca, namàže* 3sg. preaes., *priznòjim se* i sporadično se pojavljuju kod sviju govornika, a ovamo idu i neki brojevi koje govornici dosljedno izgovaraju s kratkim silaznim akcentom u sredini, npr. *pedèset, sedamdèset, osamdèsete*.⁵ Kratki se silazni akcent na kraju riječi obično ne pojavljuje osim u izoliranim primjerima tipa *ministrànt, privarànt, referènt*,⁶ a također su izolirani primjeri poput *bākà* i *odvājàla*.

Uoče li se zapisi prethodnih istraživača, Verić-Vojt bilježi golem broj primjera s kratkim silaznim akcentom u medijalnoj poziciji: *cidìlo, kašìka, livàda, nadolìti, noktìma* Ipl., *nogàma* Lpl., *prilòmimo, sestřìne* pr. Gsg. neodr. f., *zdravìji* pr. Nsg. neodr. m. comp., a jednako čitamo i kod Lavrnića: *ditètu* Dsg., *imàla, ostàla, pojàta, prispìla, s krevèta, vinčanìca, zaboràvit*, koji napominje: »...kratkosilazni akcent se veoma dobro čuva na penultimi, posebno u Otoku i Komletincima« (1983: 69). U finalnoj poziciji Verić-Vojt ne markira kratki silazni akcent osim u primjerima pred duljinom: *čāmàc, rīdāk* pr. Nsg. neodr. m., *sūdàc* (ali i *gràdu*

⁴ U studiji je Stjepana Ivšića *Današnji posavski govor* Otok uvršten u 6. akcenatsku skupinu gdje se govori *vodè, sačūvām, ostò, nošìli, òtac, kázali* (rjeđe *kāzàli*), *rūkòm* (rjeđe *rūkòm*), *kazívò* (rjeđe *kazívò*) (1913: 147).

⁵ Usputno sam od pojedinih Otočana srednje dobi (i mlađih) čuo tip *pedèset, sedamdèseti*.

⁶ Usp. i *četřdès ljudī*.

Lsg., *mláka* pr. Nsg., neodr. f., *pétak, spásit*), a i Lavrnić je na tome tragu: »pomicanje kratkosilaznog akcenta s ultime izvršeno je u svim slučajevima«, no stavlja ogradu kod primjera s enklizom poput *dobrò sam* (1983: 69).

3.3.2. Kratki se uzlazni akcent pojavljuje pri regresivnome pomicanju siline s ultime ili s medijalnoga sloga na prednaglasnu kračinu. Distribucija mu je u pravilu ograničena na ultimi i u jednosložnih riječi. On se danas u Otoku gotovo redovito razvija: *čŭpřija, dŏvest, lágala, mètla, nèdiřom, planina, pòmoč* inf., *òsa, sviňetina*, uz neke usamljene slučajeve (v. gore).

U građi je Verić-Vojt redovit tip *dàska, dŏbit, kòlac, kukùruz, mòje* zamj. Nsg. n., *sèlo*, ali *gorřla* pr. r. f. sg., *lažřivac, miřřina, ženàma* Dpl. Usp. i *darřvāju* 3pl. praes., *ũstřima* (v. gore). I kod Lavrnića čitamo: *dànas, òtac, sèstra, ùnuk* (ali *otàc je*) (1983: 70). Uz frekventne primjere tipa *imàla, nesrètna, prispřila* ipak tada zamjećuje novije tendencije: »prenošenje kratkosilaznog akcenta s penultime zahvatilo je značajno govor Privlake, dok se u Otoku i Komletincima javlja sporadično« (1983: 70).

3.3.3. Dugi se uzlazni akcent ostvaruje pri regresivnome pomicanju siline s ultime ili s medijalnoga sloga na prednaglasnu duljinu: *dobřvat, krátka* pr. Nsg. neodr. f., *kúpila, ládán* pr. Nsg. neodr. m., *odřlima* Lpl., *sinóvac, tétak, vrátima* I., *zavřjala* pr. r. f. sg., no postoji i pokoje veoma rijetko odstupanje: *bākà, odvājàla*. Distribucija mu je u pravilu ograničena na ultimi i u jednosložnih riječi.

Spominjem da se u obilatij građi svega u trima nalazima na mjestu očekivanoga dugoga uzlaznog akcenta kod jedne starice pojavio akut/neoakut: *dàlo mi snàgu; tŏ se kàže na gràdu; u rèdu je bìlo*. Druga se starica, čija je jezična građa još obilatija, u samo jednome nalazu kolebala: *břo u žřiru* (uz *žřiru*).

Kod Verić-Vojt dolaze primjeri poput *klůpa, řútiti, vràta, zúbima* Ipl., ali i *brāzdà, kŏsàc, pripovřdājuć*. Lavrnić ima *bàka, díte, strřica* Gsg. pored *dāvàli, porèdāju, poslřžřila* (ali već i sporadične dublete tipa *okrénijo||okrèňřjo*).

3.3.4. Dugi silazni akcent u najvećemu broju primjera stoji u inicijalnoj ili jedinjoj poziciji: *čvŏr, kër, lŏncima* Ipl., *nàvlaka, rėdom* Isg., *slřp* pr. Nsg. neodr. m., *u Vřnkovci, vràna* Gpl., *znàmo*. Iz finalnoga se i medijalnoga sloga u pravilu povlači: *devètnājst, mřtāv, pročitāj* 2sg. imper., *razùmjęš* 2sg. praes., *řesnājstog, u pròsřncu* uz vrlo rijetka odstupanja, npr. *četrņājst*.

Verić-Vojt notira *jedànājsti, řesnājst*, ali *kŏpām* 1sg. praes., *slàtkā* pr. Nsg. odr. f. Slično je kod Lavrnića koji notira: »dugosilazni akcent (˘), ako nije došlo do pomicanja, može, također, stajati, na inicijalnom, medijalnom i finalnom (zatvorenom i otvorenom) slogu« te dopisuje primjere: *imŏ, jedàn, jedànājst, pokŏjni, večèrřnu* Asg. (1983: 69).

3.3.5. Akut/neoakut javlja se u svim pozicijama: *burřine* ‘burad’, *devetāk* ‘devet snopova zajedno’, *divàn, dŏjdu, glřvu* (*nèdiřu*), *jā, nadārita* pr. t. Nsg. neodr. f.,

osūšimo, parkīran pr. t. Nsg. neod. m., *pīsama* Gpl., *proličē* 3sg. praes., *raspālīmo, sēdmi, uspīva* 3sg. praes., *umrīt, vūč*, no povremeno prelazi u dugi silazni akcent, npr. *kūpe* 3pl. praes., *pālīmo* 1pl. praes., *pētog, vūkla* pr. r. f. sg., a još češće mijenja mjesto, npr. *dīcē* G., *ògrādīto* pr. t. Nsg. neod. n., *òtkūpe* 3pl. praes., *òtrēst, ùpālīto* pr. t. Nsg. neod. n. Zato ne čudi da se u govoru (i kod istih govornika) javljaju kolebanja poput *iglōm||iglōm* Isg., *kukurīče||kukūrīče* 3sg. praes., *maščōm||māščōm* Isg., *vatrā||vātrā* ‘metalna lopatica za prenošenje žara, vatralj’, a jamačno se može zaključiti da ovdje nije riječ o prebacivanju koda, već o promjenama. Sve u svemu, stiče se utisak da novoštokavski oblici sve više preplavljaju ovaj govor.⁷

Verić-Vojt bilježi akut/neoakut u svim pozicijama: *brīst, dŕvetā* Npl., *dŕžē* 3pl. praes., *jednōg, mojē* zamj. Gsg. f., *pīsama* Npl., *plīčāk, pripovīdaj* 2sg. imper., *sidīte* 2pl. praes., *spāvā* 3sg. praes., *sūša, vodīr*, ali i neke primjere u kojima prelazi u dugi silazni akcent: *māli* pr. Nsg. neod. m., *šīšamo, tūkli*, kao i pojedine dublete, npr. *žēdan||žēdan*. U rjeđim je primjerima došlo do promjene mjesta, npr. *dòbrōg, dŕžēc*. Lavrnić navodi da se akut/neoakut može javiti u svim pozicijama, npr. *divān, dōjde, jā, navīsti* 3sg. praes., *umrīt, zemļē* Gsg., *ženōm* Isg. itd. »ako nije došlo do pomicanja« (1983: 69) pri čemu jedino ističe primjere tipa *kōnā* uz *kóna* Gpl., *rūkōm* uz *rúkom* Isg.

3.3.6. U skladu s gore rečenim, može se gdjekada čuti polupreneseni akcent, npr. *divān, otārce* Apl., *pocŕvēmīmo, ròdīla, vráčāra*.

Lavrnić tada nahodi »samo nekoliko potvrda« (1983: 71): *jèžik, mòglā, òcā* Gsg., *zòrà, žīvòt*.

3.3.7. Na mjestu je prednaglasne duljine danas u najvećemu broju primjera dugi uzlazni akcent, npr. *bákica, grédēļ, linčárit, púnac, ričī* Gpl., *rúkōm* Isg., *sa póлноčke, zīdu* Lsg., a one su potvrđene svega u pokojemu izoliranome slučaju pred kratkim silaznim akcentom (v. primjere pod 3.3.3.) i pred dugim silaznim akcentom: *kāpī* Gpl., *komādā* Gpl.

Verić-Vojt, kako je spomenuto, ima *brāzdā, pripovīdājuć*, ali i *vráta, zúbima* Ipl., a duljinu notira i pred dugim silaznim, npr. *kāzō* pr. r. m. sg. te u više nalaza pred akutom/neoakutom, npr. *grédēļ, mrāvī* Gpl., *vāšī* Gpl. Zanimljivo je i pisanje primjera tipa *rebárā* Gpl., *zapovīdī* Gpl. Lavrnić ima *rúka* uz *sarānīli* (ali i pokoje dublete tipa *okrēnījo||okrēnījo*) (1983: 68). Kod njega su česti primjeri poput *nōžōm, māļōm* Isg., *slūgā* Gpl., *štāglōm* (1983: 41, 51).

⁷ Sociolingvistički je dosta zanimljiv navod jedne kazivačice srednje dobi, koja u dijelu primjera govori akut/neoakut. Dok sam namjerno izgovarao određene riječi s autom/neoakutom u finalnoj poziciji, npr. *donēt, sestřē*, navela je: »Mī tō nīkad ne gòvorimo, kō da se něko rūga«. Ta je pojava u sociolingvističkoj literaturi poznata pod terminom *underreporting* (usp. Wardhaugh 2009: 208).

3.3.8. Stare se duljine nakon akcenta gotovo u cijelosti danas krata: *bòlest*, *čèlad*, *gùskom* Isg., *iscìdimo* 1pl. praes., *kāžemo* 1pl. praes., *krīla* Npl., *māli* pr. Nsg. odr. m., *mīsec*, *mlāži* pr. Nsg. m. comp., *nòktiju* Gpl., *òtočki* pr. Nsg. odr. m., *rāniš* 2sg. praes., *rīže* 3sg. praes., *trēbam* 1sg. praes., *vātre* Gsg., *višāna* Gpl. U obilatome su materijalu samo nekoliko puta zabilježene, npr. *jēdēka* Gpl. (s redukcijom druge), *lōnāca* Gpl. (isto).

Verić-Vojt, čija građa nije uvijek pouzdanom, na koncu upitnika notira: „Pokraćene su gotovo sve zanaglasne dužine” premda ih ne tako rijetko i bilježi, npr. *ditētōm* Isg., *dūšē* 3sg. praes. ‘puhati’, *īmenōm* Isg., *līstopād*, *mlādī* pr. Nsg. odr. m., *ōsmī*, ali *jānića* Gpl., *vōlim* 1sg. praes. itd. Lavrnić tada bilježi *gōdīna* Gpl., *jūtāra* Gpl., *mīslī*, *trēbā*, ali *bogatīji*, *drūgi*, *nōgu* Gpl., *nīva* Gpl., *plāvog*, *šūme* Gsg., *šūmom* Isg. (1983: 71).

3.3.9. Interesantno je stanje sa sekundarnim zanaglasnim duljinama, koje su nastale povlačenjem akcenta s izvorno dugih naglašenih slogova. U materijalu se nahode primjeri tipa *kerēčī*, *kōpām*, *kōsīr*, *līsīca* Gpl., *slātkā* pr. Nsg. odr. f., *vōdōm* Isg., u kojima se duljina redovito čuva. S druge su strane evidentirani primjeri tipa *krīlā* Gpl., *rūkōm* Isg., *tālōva* Gpl. ‘dio’, *trīnājstog*, ali se naporedo javljaju i primjeri tipa *muslimāna* Gpl., *piliča* Gpl., odnosno dublete *nōžēva||nōževa* Gpl., *ovācā||ovāca* Gpl.

Iako tu Verić-Vojt bilježi češći tip sa zanaglasnim duljinama poput *momākā* Gpl., *nokātā* Gpl., *ramēnā* Gpl., *rūkōm* Isg. za razliku od Lavrnića: *dāna* (i *dānā*) Gpl., *dasāka* Gpl., *glāvom* Isg., *momāka* Gpl., *rūke* Gsg. (1983: 50, 51, 71), one se danas ipak nerijetko čuju. Činjenicom je, s druge strane, da su u nekim primjerima jedva bile čujne, a u nekima su se zasigurno reducirale.

3.3.10. Iz iznesenoga je vidljivo da je akcenatski sustav danas izvrnut promjenama. Prati li se akcenatska markacija prethodnih istraživača, uz određene ograde prema pojedinim zapisima, jasan je smjer razvoja akcenatskoga sustava. Mora se ovdje spomenuti sljedeća činjenica. Naime, od niza govornika, pretežito starije životne dobi, samo je jedna govornica, koja je već godinama u kući i nema doticaja s vanjskim svijetom, manje-više zadržala starije akcenatsko stanje. No, i pored starijih oblika, i kod nje se sreću pojedini inovativniji. Navodim ponešto primjera: *ispīra*, *momkōm* Isg., *nacīpam*, *pečē*, *perēmo*, *sa ženōm*; *jedanājst*, *kobasīca* Gpl., *posōv* te *hēzīn*, *prokōcō*, *vēzēnki* Gpl., ali i *čēvāne*, *zūbī* Gpl., *pōstō* pr. r. m. sg.; *korīto*, *mekīne*, *očīstim*, *ostārila*, *potrōšiš*, *pravilnīji*, *rastumāčit*, *subōtu* Asg., *tambūra*, *u ženīnu*, *za odīču*, ali i *nōsila*, *lōžīli*, *mōčvara*, *pōjata*, *zēmłana*; redovito *u šljivīku*, *komārci* NVpl., *počētak*, *podīlila* uz rijetko *čvārcē* Apl. Ovo napominjem da se znade kakvo je stanje ranije bilo u Otoku. Ovim se opisom akcenatskoga sustava (ali i ostalih činjenica) željelo, pak, pokazati ono što je tipično i zajedničko većini govornika, ali i podvući ono što je danas očito petrefakt.

3.4. Druge pojedinačne napomene

3.4.1. Živo je preskakanje akcenta: (*jèdna*) *zà drugom, nà glavu, nà nos, nà stan, òd stra, pòd glavu, pò dva (dàna), ù brašno, ù bunar, ùjesen, ù kolo, ù oko, ù stranu, zà sto (gòdina)*.

3.4.2. Duljenje je pred sonantom ovjereno u određenim slučajevima: *divōjka, gnōj, jèdān* (uz *jèdan*), *lān, mirtāv, òtārka* Gsg., *nègōv, pènžer, rāj, sūnce*. Ipak je izostalo u nizu nalaza, npr. *dèbel, dīm, dlān, gròm, jèčam, jèlen, kòñ, mlīn, sàñ, sīr, stār, šāv* iako u nekim riječima kračina može biti rezultatom analogije (npr. *dīm* prema *dīma* Gsg. i dr.).

3.4.3. U pogledu kompenzacijskoga duljenja kod sufiksa *-je* (zapisi ne daju informacije za sufiks *-stvo*) u govoru je Otoka u dostupnim nalazima ovjerena kračina: *gròbļe, kòšēne, otrovāne, sùžje, vesēle*.

3.4.4. Neke imenice srednjega roda u Lsg. koje imaju dugi korijen karakterizira nastavak koji može biti visan: *mōre – u mōru, zlāto – po zlātu*, ali *sēno/sjēno/ sīno – u sēnu, tīlo – po tīlu*.

3.4.5. Kod starijega se naroda u trosložnim oksitonama tipa *imena* još može čuti akut/neoakut na kraju, npr. *imenā, ramenā, sycetā* iako je danas frekventniji tip *imèna, ramèna*.

3.4.6. U Posavini su interesantni glagoli prve vrste u n. p. c, koji često dolaze s *-ē-* (Kapović 2008: 125). Tako se u podacima Verić-Vojt sreću primjeri tipa *berēmo, donesēmo, pečēm, perēmo* s akutom/neoakutom, a danas je većinom *bèrēmo, donèsēmo, mètēš, pèčēm, pèrēmo*. Prema *trèst* čujemo danas *trésē, trésēmo*, prema *prèst* čujemo *prédē*. Interesantno je da Verić-Vojt bilježi *vūkū*, Lavrnić *vúcu* (1983: 61), a danas je *vúkū*.

3.4.7. Prema *brojīmo, sidīte* (podatci Verić-Vojt) danas je običnije *bròjīmo, dòjīmo, lèžīmo, sidīte*.

3.4.8. U glagola je tipa *kuje* 3sg. praes. ovjerena kračina, npr. *kūje, pļūje, psūje*. Ovamo pridodajem i glagole poput *pījem, pīje, vīješ* s uobičajenim štokavskim sekundarnim akcentom.

3.4.9. Pojedini glagoli s kratkom osnovom imaju nepovučen akcent, npr. *čèšļāš, čitāmo, kòpām, mòtām*. Uz ove je oblike interesantno spomenuti tip *nē znam, pòznam* s povlačenjem.

3.4.10. Izostaje stariji akcent u nalazima tipa *počela*, pa je redovit mlađi akcent poput *pòčela, pròklela, ùzela* (veoma rijetko s duljinom na drugome slogu).

3.4.11. U DL lične zamjenice za 1. lice jednine dolazi *mèni*, tako i *tèbi, sèbi*, dakle nema akcenta tipa *menī||mèni*, odn. *menī*.

3.4.12. U posvojnih se zamjenica n. p. b. sreće duljenje u muškome rodu, npr. *mōj, tvōj*, također i u *svōj*.

3.4.13. Bilježim analoške oblike *dvīsto*, *trīsto*, dakle sa sekundarnim dugim akcentom.

4. Morfologija

4.1. Imenice

4.1.1. Imenica je *glīt* ‘dlijeto’ ovdje muškoga roda, a tako je i s imenicom *pījac*. Za značenje ‘župnik’ u Otoku se govorilo *pópa*, npr. *nāš pópa*, *nāšem pópi*, a također i *gospòdin* (i *gospòdīn*) dok se danas najradije kaže *žúpnik*. Specifično je stanje kod imenice *kòkoš*. Naime, tu se isprepliću nastavci iz *e*-vrste i nastavci iz *i*-vrste (usp. i Lavrić 1983: 48) pa čujemo *kòkoši* Gsg., *kòkošom* Isg., *kòkoše* Npl., *kòkòšā* Gpl., *kòkòšmalkòkòšama* DLlpl., *kòkoše* Apl.

4.1.2. Neke se imenice muškoga roda u jednini pojavljuju bez krajnjega *-in*, npr. *Cīgan* (uz *Cīganin*), *čòban*, ali *Prìvlačanin*, *Slâkovčanin*. U množini je očekivano stanje: *Cīgani*, *čòbani*, *Ótočani*, *Vīnkovčani*.

4.1.3. Imenice tipa *īme* u svim padežima, izuzev NAVsg., obvezno proširuju osnovu infiksom *-n-*: *īmena* Gsg., *tīmenu* Lsg., *tīmenom* Isg., *vrīmēnima* Lpl.

Očekivane su i osnove proširene s *-t-*: *būreta* Gsg., *jájceta* Gsg., *jāhetu* Dsg., *pīletom* Isg., *sīrčetom* Isg. ‘ocat’. Imenica *ūvo* ima deklinaciju *ūva* Gsg., *ūvu* Lsg. itd., odnosno nema proširenja tipa *uveta*, *uvetu*, kao u određenim govorima. U množini se govori uobičajeno *ūši* Npl., *ūšiju* Gpl., *ūšima* DLlpl., dakle prema *i*-deklinaciji, a čuje se i *ušesā* Npl., *ušesima* DLlpl., no potonje forme obično nose pogrđniji prizvuk. Imenica *sřce* ima deklinaciju *sřca* Gsg., *sřcu* Dsg., *sřca* Npl. itd. kada se značenje odnosi na ‘mišićav organ, srce’. Kada su u pitanju sroliki ukrasi (na božićnomu drvcu, odjeći i sl.), narod obično kaže *sřcetā* Npl., *sřcētā* Gpl. itd.

4.1.4. U imenica *e*-vrste u DLsg. nastupa nastavak *-i*: *cūrici*, *kāšiki*, *kūči*, *mišini*, *siniji* ‘stol’, *slāmi*, *zdīli*, tj. nema nastavka *-e* koji se rabi u dijelu posavskih govora.

4.1.5. Imenice muškoga roda u Asg. dolaze s nastavcima *-ø* i *-a* koji zavise o tome imenuje li se imenicom što živo ili neživo. Oblik je Asg. identičan obliku Gsg. ako imenica označava živo, npr. *kūma*, *mòmčiča*, *zēta*, odnosno oblik je Asg. jednak obliku Nsg. ako imenica označava neživo, npr. *jāstuk*, *pīsak*, *sprāt*.

4.1.6. U Vsg. imenica muškoga roda nastavci su *-e* i *-u*, ovisno o palatalnosti dočetka osnove premda očekivana distribucija kadikad može biti poremećena. Nekoliko je potvrda: *Bòže*, *brāte*, *čòbane*, *gòlube*, *màngupu*, *òvčaru*, *svītu*, *zēcu*.

4.1.7. U Isg. imenica muškoga i srednjega roda ovjereni su nastavci *-om* i *-em*, uglavnom ovisno o palatalnosti dočetka osnove: *prīstom*, *sòkolom*, *zlâtom*;

kònem, nòžēm, prìjateļem, no sreće se i pregršt primjera u kojima i nakon palatala stoji *-om*: *kļúčōm*||*kļúčom*, *kònopcom*, *kopáčom* (i *kopáčem*), *līščom*, *mīšom*, *pērjom*, *pòklopcom*, *sřcom*, *vrápcom*. Podjednako je uočio i Lavrnić (1983: 41, 46). U imenica je ženskoga roda *e*-vrste sustavno *-om*: *bârčom* ‘vrt’, *šūškom* ‘komušina’, *vàtrom*, *vīlicom*, a u imenica *i*-vrste dominira *-om/-jom*: *křvļōm*||*křvļōm*, *kōščōm*||*koščōm*, *māščōm*||*maščōm*, *nočōm*, *pāmečom*, *soļōm*, no može se pojaviti i nastavak *-i*: *bòlesti*, *kčēri*, *žālosti*.

4.1.8. Jednosložnim su imenicama muškoga roda, kao i dijelu dvosložnih, svojstvene duge množinske forme: *būbñevi*, *crīpovi*, *grōždovi*, *līkovi*, *mīševi*, *páñevi*, *pòslovi*||*poslōvi*, *sīnovi*, *svātovi*, *šāvovi*, *štōfovi* ‘vrsta tkanine, štof’, *zbòrovi*, *zēcevi*, *zètovi*, *zglòbovi*, *žūļevi*.

Može se čuti i pokoja ovjera s proširkom tipa *līšñakovi*.

Iako u slavonskome dijalektu »dolazi kadšto i u nom. pl. (i u ostalim padežima) *-ov-* mjesto zakonitoga *-ev-*, na pr.: *krīžōvi* (Varoš), *brošōve* (Gradište)« (Ivšić 1913: 212), a poneki primjer za Otok, Privlaku i Komletince bilježi i Lavrnić (1983: 42), danas takve oblike narod napušta, pa je svega jednom ovjereno *nóžovi* (uz *nóževi*).

4.1.9. U Gpl. imenica muškoga roda gospodari nastavak *-a*: *bikōva*, *brāvaca*, *břzakā* (prema *břzak* ‘brzac’), *didakōva* ‘starac’, *jāñiča*, *jāstrebova*, *jēzika*, *kerōvā*, *koláčā*, *kļúčeva*, *krājēva*, *lāktova*, *lōnāca*, *ōraja*, *piliča*, *prāsāca*, *vrābaca*, *vragōvā*. Također se nahode i potvrde sa starijim nastavkom *-i*, koji ne pokazuje veliku frekvenciju: *cřvī*, *misēci*, *mrāvī*, *zūbī*, a dolazi i u primjerima tipa *iz Kōmletinci*, *od Vīnkovci*. U izoliranim je nalazima *nōktiju* i *přstiju* potvrđen nastavak iz nekadanjega duala imenica *i*-osnova. Navedeno je stanje sukladno zabilježenomu u Lavrnić (1983: 42).⁸

U imenica je srednjega roda u svim ovjerama zastupljen nastavak *-a*: *dēbala*, *gñīzdā*, *imēnā*, *jūtāra*, *kōla*, *krilā*, *mīsta*, *ramēnā*||*ramēna*, *rebārā*, *vrātā*||*vrāta*. I prethodni istraživač piše o sustavnosti ovoga nastavka (Lavrnić 1983: 47).

Imenice ženskoga roda *e*-vrste također najčešće imaju nastavak *-a*: *brīsaka*, *cūra*, *garnitūrā*, *glāvā*, *igāla*, *līpa*, *māčaka*, *ōklica*, *ovācā*||*ovāca*, *planinā*, *přsa*, *sōba*, *sūza*, *trīšāna*, *vīla* ‘vrsta oruđa, vile’, *vrāna*, *zīmā*, *žīca*, a u dijelu se primjera uvukao i nastavak *-i*: *bēlki* ‘kolijevka’, *cidīlki*||*cidīlki*, *čāplī*, *kōpči*, *nāčvi*, *sōjki* ‘šojka’, *žūnī*. Dualni se nastavak *-u* iz starih *o*-osnova očekivano pojavljuje u oblicima *nōgu* i *rūku*. Vrijedno je navesti da je na koncu upitnika Verić-Vojt zabilježila: »U Gpl. samo nekih im. f. r. nalazi se i nastavak *-ija*«, pa čitamo tri primjera – *kolīvkija*, *kōpčija*, *lādīja*, nastavak inače specifičan za neke govore oko Županje i Gunje (Gradište, Štitar, Bošnjaci, Rajevo Selo, Đurići, Račinovci).

⁸ Lavrnić jedino navodi *dūkāt* Gpl. kao usamljeni nalaz, no takvih se primjera u muškome rodu danas nije našlo. Svega sam dvaput u primjeru *gōdin* od jedne starice zabilježio nulti nastavak.

Već Lavrnić notira da taj nastavak nije potvrđen za njegova istraživanja (1983: 51), a tako je i za novijih istraživanja iako se dio govornika prisjeća da su se takvi oblici mogli čuti od veoma staroga svijeta.⁹

U imenica je ženskoga roda *i*-vrste obično nastavak *-i*: *nítī, nòčī, pèčī, vášī, večérī*, ali se može pojaviti i stari dualni *-iju*: *kòstiju, òčiju, ùšiju*.

4.1.10. Nastavci su za DLlpl. imenica muškoga i srednjega roda unificirani u novome sinkretičkome nastavku *-ima*: *bombónima, jãničima, kàzanima* ‘kotao, kazan’, *kopáčima, kòtličima, lôncima, prijateljima, p̀stima, sviňarima, zìdovima, zúbima, žìvcima; gńzđima, kòlinima, krìlima, plèčima, rešetima, sèlima, ústima, zvònima*. Rjeđe su se zadržale forme poput *kòńma* Dpl., *sinòvma* Dpl., *po kónã*, *po rěbara* (uz *rěbrima*), *u dučána*, *u pènžera*, *u svàtova*, *u tĩ kòla*, *u Vĩnkovci*.

U imenica ženskoga roda *e*-vrste prevagu ima nastavak *-ama*: *grédama, gùskama, kàšikama, kòsama, krävama, lòpatama, nògama, óvcama, pòtkovama, rùkama, téglama*, a pokadšto se čuje i *-a* (< *-ax*): *na vèrĩga, po čistínã, po kùča, u gãča, u mãrama, u sòba*, no uvijek naporedo s novijim *-ama*.

Imenice ženskoga roda *i*-vrste imaju *-ima*: *kòstima, míslima, nòčima, òčima, ríčima, ùšima*. Ovamo odudara oblik *kčèrama*, dakle s nastavkom *-ama*.

4.1.11. U Apl. imenica muškoga roda očekivani je nastavak *-e*: *krèvete, líkove, mrãve*. Ivšić zamjećuje: »U istočnom se dijelu posavskoga govora u ak. pl. govori obično *c*, *z* i *s* mjesto *k*, *g* i *h*, na pr.: *lívce* (: lijevke, Andrijevcí), *náplace* (: naplatke, St. Mikanovci), *dvójce* (Čajkovci), *obòjce* (Budrovci), *bice* (: bikove, Otok u Zb. II, 259, 260), *opãnce* (Privlaka), *šlívíce* (Novo selo), *đáce, opãnce, potòce* (Gradište) (...) (1913: 215)«. I Lavrnić zapisuje *jastùce, obòjce, opãnce* iako notira da postoji tendencija usvajanja standardnih oblika (1983: 43). Forme s analoški palataliziranom osnovom danas su sasvim obične u govoru starosjedilačkoga stanovništva: *bàrjace, bùbrize, kápce, mómce, òpãnce, òtãrce||òtãrce, pápce, vãlčè*, ali i *žáke*.

4.2. Zamjenice

4.2.1. U Isg. lične zamjenice za 1. lice zabilježen je oblik *sã mnom*, a u Isg. lične zamjenice za 2. lice *tòbom*, dakle dolaze osnove *mn-* i *tob-*. Enklitički oblik akuzativa lične zamjenice *òna* obično glasi *ju*. Mjesto *njih* u Apl. govori se *nĩ||nĩ*. U DLI 1. i 2. lica množine potvrđeni su stari dualni oblici *nãma, vãma*. Nekoliko je potkrepa za oblike ličnih zamjenica: *cèlu bàlu će vam ùnèt; da ga vĩdi i da bùde kod nèga; da je tèbi sãd pripovĩdam o lúzèńu; dònela nam je òtoman; jã prĩstala nã tò; jã sam nĩ ràdo prĩmila; mène je ìzabro; mèni Mára ìsto prĩča; mĩ tòg nèmamo; nĩje progovòrila jèdnu ríč sã mnom; nĩ nam ništa rèko, a òn ìde k*

⁹ Ova tri primjera danas glase: *kòpčī, lãžãllãžī*, a u značenju se ‘kolijevka’ govori *bèlka*, pa Gpl. glasi *bèlki*.

němu; nòsi kukùruze òd nās i zòbi; nù sřce pàti; nòsio ju na vrátu; òn glèda u mène; òtkale si tì?; pò dva dāna ju nè vidi; porédō nas ĩsprid; ròžendan mī nōj tū slāvili; svāko jūtro ĩšo je òn sà mnom; š nōm se jādna mučila; tī da nū vīdiš; tī nī rāniš; ũmro mi je čòvik; vāma je do ničega.

4.2.2. Osnova je *sob-* evidentirana u Isg. povratne zamjenice: *sà sobom*. Nekoliko je potkrepa za oblike povratne zamjenice: *da mògu sèbi skùvati; jā sam sèbi kùpovala štōf; napravim sèbi prāčice; òna nīkako ne dōlazi sèbi; prīd sobom je dřžo kozúšak*.

4.2.3. Posvojne su zamjenice *mōj, tvōj, nēgōv, nēzīn* (uz rjeđe *nēn*), *nāš, vāš, nīov*. Zamjenica u značenju ‘njezin’ najčešće glasi *nēzīn*, rjeđe *nēn*, a samo se gdjekada čuje oblik *nē*, npr. *nē māčuva, nē sīn*. U promjeni su običniji stegnuti oblici tipa *mōg(a), tvōg(a)* itd., koji se frekventnije govore bez naveska. Nekoliko je potkrepa za oblike posvojnih zamjenica: *ěvo drūga mōg; ĩdem ja zatvōrit mōje kōke; iz nāšeg sēla cūre; kad je tvōja jētrva prāvila štāngice; kod mōjē kčēri; māma bi tvōja ĩsto znāla rēč; mūko mōja svēta; nāše su stāre rēkle lābrne; òna je slūžila i mōju māmu; tōg vāšeg svēkra; u mōje vrime; u stāroj nāšoj čřkvi; vōlim pīsme nīove kad pivaju*.

4.2.4. Posvojno-povratna zamjenica ima oblik *svōj*. Karakterizira je upotreba stegnutih oblika tipa *svōg(a)*, koji se frekventnije čuju bez naveska. Nekoliko je potkrepa za oblike posvojno-povratne zamjenice: *ako ĩma žēna svōj štōf; dđšo māmi svōjōj; jā mōram ĩmat svōju kùču, svōj stān; jā svē svōje rādīm, dēset sviñā; nek svāko obūva svōje čīzme; sād idi tī svōjoj kùči; za svōg svidōka*.¹⁰

4.2.5. Pokazne su zamjenice u Nsg. muškoga roda *vāj* (uz rjeđe *òvāj*), *nāj* (uz rjeđe *ònāj*), *tāj*. Nekoliko je potkrepa za oblike pokaznih zamjenica: *jāko su pūno dđbili nōvacā za tāj stān, tū kùču; jā nū mògu pōznat kò je i štā je na nōj stāzi; jā sam rēkla tōj nēzinoj strīni; jā sam se oblāčila iz tōga; kad sam tāj sān ĩspričala nōj; mī tōg nēmamo; lāne je bila, al vē gōdine nī bila; od tōg su se kēfe prāvile; ònda je tāj kōtlič vīsio; òn je vāj stāriji; puñāč i nāj māli telefōnčić; tī si rōdit na vōme krāju, a jā na nōme; tū smo žīvili u òvoj kùči; u nōme rātu jāko je pūno pōginilo na òvoj strāni; u tōm se kōtliču kùvo grā; vāj zīd; vīdi vū mālu*.

4.2.6. Registrirane su i odnosne zamjenice *kō¹¹* i *štā* (uz *štō*). Nekoliko je potkrepa za oblike upitnih i odnosnih zamjenica: *kō bi rēko da bi dočēkala; kō*

¹⁰ Interesantan je akcent nekih posvojnih zamjenica i posvojno-povratne. Naime, Ivšić navodi: »Govori se samo *mōj, tvōj* i *svōj* – i n. *mōjē, tvōjē* i *svōjē* i f. *mōjā, tvōjā* i *svōjā*. – Rijetko se čuje akcentat, koji odgovara kniževnome *mōje* i *mōja* i. t. d.; takav je na pr.: *na moju* (i *mōju*, Gradište), *mōjī* (gen. pl., Semelci), *svojī* (gen. pl., Rajevo selo)« (1913: 160). U Otoku se, očito, miješa jedan i drugi tip. Usp. npr. u Pavlovcima kod Nove Kapele *mōje māme òtac, od mōje sestrē, sa mōjim òcem* te *kraj svōje kùče, svōjoj cēri, sa svōjim òvcāma, svōjoj đīci* (Galović 2023: 28).

¹¹ Vidljivo je u primjerima da su danas uobičajeni oblici tipa *kōg, kōm*. Verić-Vojt ima *kogā, komē*, a takve mi je likove smjesta potvrdila jedna osviještena govornica koja je čak egzemplificirala, npr. *komē si se zāmīrio*.

če plátit kàznu?; kod kòg je svítliło?; kòm ìma víka, ìma i líka; nè mogu svjèstat kò je tò; òšla si za kòg vòliš; já nè znam štà će bìt s nóm; ògrade su bìle štò se zàtvàralo; òna plíva štò je ìspadala; snàšo, štà si rádila?; štà dànas ràdiš?; štà trèba pripovídat?.

4.2.7. Potvrđene su upitne i odnosne pridjevske zamjenice *kòji, číji, kàkī*. Nekoliko je potkrepa za oblike upitnih i odnosnih pridjevskih zamjenica: *iz kòjeg ste vī sèla?; kòg ìmaš tí?; s kòjom smo nò pīsmom nastúpili?; plòt je kòji je ogràživo, a tàraba dī je kàpíja; svè mòmcí kòji su ìzginili; s kòje stránē zàlaje kēr, na tū će se strànu ùdat; číje díte je víkalo?; kàkā im je tàraba?; kàkū vī vjèžbu ràdíte, kàkū?; od kàkòg je òn generála bràt?; znàš kàkī je jòš òbìčaj bìo.*

4.2.8. Za značenje se ‘netko’ govori *nèko/nīko*, a za značenje ‘nitko’ *nīko*. Za značenje je ‘nešto’ najčešće ovjereno *nèšto/nèšta* (uz danas rjeđe *nīšta*), a za značenje je ‘ništa’ ovjereno *nīšta* (uz rjeđe *nīšt/nīš*). Nekoliko je potkrepa za oblike neodređenih zamjenica: *nèko kàže ‘pópa’; nèko je u závoj, nèko je u svílu; nèko je dīžo òvce; já nísam nìkad nìkog vídila; na mřtve dāne nēma nìkoga; nīko nī vīrovo; nīkom nísu kùpovali; kad já sānam nèšto; nīšta si se zàmislio; svàki dān je nèšto èklala; òna mēne nīšta nèče da pīta; rúka je búknila i nīšta; tū sam se mǎlo zàsikla i nīšt vīše.*

4.3. Pridjevi

4.3.1. Neodređeni su pridjevi u deklinaciji u pravilu priklonjeni nastavcima zamjeničko-pridjevske deklinacije. Registriran je tip *malog(a) – tužeg(a)*, *malom(u, e) – tužem(u)*, dakle zadržava se razlika po palatalnosti između nastavaka. Navezak se rjeđe pojavljuje. Nekoliko je oglednih primjera: *kod stārog kúma; nēma stārog svíta; od kònskog vràta; od mlàžega bràta; òn je trinājstog līstopada pòginio; ìmaju dī na čistom mīstu jīst; svàkom bi priporúčila; u drùgom rázredu; u vātrogasnom dòmu.*

4.3.2. Potvrđena je tvorba komparativa pomoću sufikasa *-j-* i *-ij-*: *čvřšči, dèbļi, drāžji, gūšči, jáči, krāči, mlàži, nīži/nīžji, skùplī, težji; biliji, gizdavīji, nòviji, òštřiji, tòpliji*. Interesantno je da se kaže *visòkiji* uz *vīši* (i *vīšļi*), također i *sùviji* uz *sūšji*. Stariji narod koristi i komparativ *dòbřiji*. U oblicima se komparativa *līpši* i *mèkši* uočava sufiks *-š-*. Potvrde *māni* i *vèči* ukazuju na postojanje pridjeva sa supletivnim osnovama.

4.3.3. Superlativ se tvori prefiksom *naj-* koji se predmeće komparativu, npr. *nājčístiji*.

4.4. Brojevi

4.4.1. Glavni se brojevi 1 – 10 pojavljuju u ovim likovima: *jèdān* (i *jèdan*), *dvā*, *trī*, *čètiri*, *pēt*, *šèst*, *sèdam*, *òsam*, *dèvet*, *dèset*. Oblici su brojeva 11 – 19 važni zbog sufiksa *-najst*: *jedānājst*, *dvānājst*... *šèsnājst*, *sedāmnājst*, *osāmnājst*, *devètnājst*. Desetice se obično susreću u likovima *dvādeset*, *trīdeset* te *četrdèset*, *pedèset*, *šezdèset* itd. Stotice glase *stō*, *dvīsto*, *trīsto*... *šèsto* itd. U značenju ‘tisuća’ nastupa imenica *ijada*.

4.4.2. Nekoliko je potkrepa za redne brojeve: *přvi*, *drūgi*, *trèči*, *čètvřti*, *pěti*, *šèsti*, *sèdmi*, *òsmi*, *devěti*, *desěti*... *jedanājsti*... *trīnājsti*... *osamnājsti*, *devetnājsti*... *peděseti*.

4.4.3. U brojevnih je imenica formant *-er-*: *čètvero*, *pětero*, *šèstero*... *òsmero* i sl.

4.5. Glagoli

4.5.1. Infinitivi su u većinskim slučajevima nepuni, no kod sviju se govornika pogdjekada čuju i puni: *dodijávat*, *lèč*, *primit*, *sřpat*, *ùdit*; *pijuckati*, *sprèmiti*.

4.5.2. U infinitivu je glagola II. vrste i oblicima tvorenima od infinitivne osnove dosljedan formant *-ni-* (< *-ny-): *brīniti*, *dignit*, *kāpnit*, *māknit*, *okrénit*, *privřnit*, *pūknit*, *skīnit*, *spoménit*; *blīsnila*, *būknila*, *kāpnila*, *pòginio*, *pūknio*, *uvènilo*.

4.5.3. Glagol *bīt* ima uobičajene oblike svršenoga prezenta: *būdem*, *būdeš*, *būde*, *būdemo*, *būdete*, *būdu*. Naglašeni su oblici nesvršenoga prezenta *jèsām* (i *jèsam*), *jèsi*, *jě*, *jèsmo*, *jèste*, *jèsu*. Niječni su oblici također očekivani, npr. *nīsi*, *nīsmo*, *nīste*, a važan je oblik *nī* u 3sg., koji u govoru dominira (pored *nije*).

Pored tipa *dām*, *īmam*, *znām* dosta se govore i forme tipa *dādem*, *imādem*, *znādem*.

4.5.4. U 3pl. praes. potvrđeni su nastavci *-u*, *-ju* i *-e*: *darívaju*, *dòbiju*, *gūše*, *imaju*, *lěgnu*, *mīstre se*, *mřznu*, *plāču*, *plīvaju*, *pūste*, *prédū*, *sidě*, *sīkū*, *štrīkaju*, *tkāju*, *vřruju*, *vřše*, *zapīsuju*.

4.5.5. Glagolski se pridjev trpni u nizu slučajeva tvori pomoću sufiksa *-t-*, što je svojstveno mnogim govorima slavonskoga dijalekta: *ispunit*, *māknit*, *òbisito*, *òstavita*, *osvītlito*, *pòpravit*, *přžita*, *pūknita*, *slòmit*, *snīmito*, *sūdito*, *ùlovita*, *usādita*, ali i *lakīrana*, *otrānen*.

4.5.6. Glagolski se prilog sadašnji obično tvori pomoću sufiksa *-č*, ali se mogu pojaviti i forme s *-či*: *igrājuč*, *pripovídajuč*, *sútēč*, *trčēč*; *mīslēči*, *tòvareči*.

4.5.7. Perfekt se tvori od nenaglašenoga prezenta pomoćnoga glagola *bīt* i glagolskoga pridjeva radnoga određenoga glagola: *dīdak Pěra ga je vòlio*; *dòlazili*

su i mònci i cùre; dòšla su četiri bràta iz Bòsne; išli smo mĩ na pũno mĩsta; jã sam nãpravila kěsu od plãtna; mĩ smo imali zẽmłane tẽgle; òna je slũžila i mòju mãmu; òsam gòdina smo mĩ zãjedno išli u škòlu; tò mi je prodũžilo mój vĩk; Tòmislav je sìso jòš i flãšicu pìo, a Bẽtica nije tĩla. Zasebno valja podvući da se u perfektu može izostaviti pomoćni glagol: *blĩzanci se ròdili; dica narãsla, a jã ostãrila; jã sìla tũ i plãčem; òna nẽga sprẽmala za bòlnicu; òna nũ vĩdila i nõj prĩčala; òna tò tĩla bãcit u smẽče; Pẽtra imala ròžendan; tãta šũmar bĩo; ùzeo ga za zẽta.*

4.5.8. Pluskvamperfekt je rijetko čujan: *Jòsa je bĩo rẽko da bi joj rũku rĩzali; mãlo je bĩla otvòrila òči.*

4.5.9. Imperfekt nije ovjeren, a aorist se rabi iznimno: *òdoše tãmo i òdoše tĩ dòktori; òn dòživi vẽlike gòdine; òn se rãzłuti.*

4.5.10. Futur I. tvori se od prezenta nenaglašenoga oblika glagola *tĩt* i infinitiva: *jã čũ rẽč da je dočẽkaju; pũno će se paròvã razĩč; štã će bĩt s tĩm dũtetom; u nẽdiļu će slãvit ròžendan.* Ako se oblici pomoćnoga glagola nađu iza infinitiva, oni prionu na infinitivnu osnovu: *dòspičẽš u pãkõ; krũničẽmo kukũruze; naložĩču vãtru; òpraču vam trĩm; upãliču jã sĩjalicu.*

4.5.11. Imperativ se tvori od prezentske osnove i nastavaka za imperativ. Stanje je u otočkome govoru uglavnom očekivano: *bĩži, bròji, donesi, gũrni, jĩdi, pĩj, sìdi, šĩšaj, tĩči, vũci; čẽkajmo, zòvimo; jĩdite, pẽcite, sìdite, ùzmite, zadĩžite.* Zanimljive su forme kod glagola ‘dati’: *dãj i dãdi, dãjmo i dãdimo.* Dakako, razlikuju se oblici za 2sg. imper., 1pl. imper. i 2pl. imper. od oblika za 3sg. imper. i 3pl. imper. koji se slažu pomoću čestice *nẽk/nẽka* i prezenta određenoga glagola: *nẽk me dite popĩšã; nek svãko obũva svòje čĩžme; nẽk uzdĩžãva žẽnu i dĩcu.*

Niječni se imperativ najčešće tvori od posebnih oblika *nẽmõj – nẽmõjmo – nẽmõjte* i infinitiva: *nẽmõj búbat; nẽmõj mu dãvat ràkije; nẽmõjte tò govòrit* ili od čestice *ne* i oblika imperativa: *nẽ daj mu ràkije; ne zòvite ga,* a gdjekada se čuje i tvorba od *nẽk/nẽka, nẽkate*, npr. *nẽkate mi zãmiriti* ‘nemojte mi zamjeriti’, *nẽkate tò trẽsti* ‘nemojte to tresti’.

4.5.12. Oblik je glagola *bĩt* za tvorbu kondicionala u svim licima sveden na *bi*: *jã bi svĩne mãknio; òna bi znãla dòsta rĩčĩ; svãkom bi priporũčila da se drũži; žẽne bi podĩlile nõvce.*

4.6. Nepromjenjive vrste riječi

Od priloga koji su se često pojavljivali u raspoloživu materijalu jesu: prilozi za vrijeme: *čãsom, dògodine, fũrtom* (i *stãlno*), *lãne, nõčas, òbdan* ‘danju’, *òdma/ òma, pòtlam, prĩje, sãd, sìnoč, sũtra, ùjesen, ùvik*; prilozi za mjesto: *dòle, gòre, nĩgdi* (‘1. negdje; 2. nigdje’), *òkolo, òtkale, òvdale, prĩko, tãmo, tóde/tũde*; prilozi

za način: *čèstito, èrlavo* ‘iskrivljeno, neravno, heravo’, *drùkče, jáko, pòsve, ràdo*; prilozi za količinu: *màlo, pùno*; prilozi za uzrok: *zàšto*.

Prijedlog se u značenju ‘uz’ govori u obliku *nuz*, npr. *posādim nuz kànāl, nèk se širi; téta jādna ide nuz tāj àmbar*. Iako Verić-Vojt u upitniku piše prijedlog *bez*, Lavrnić ga bilježi kao *brez* (1983: 65), no danas je uglavnom ovjeren u formi *bez*, npr. *bez pòsla*. U značenju se ‘između’ kaže *izmed*.

Od uzvika ističem *dè*, koji se rabi za poticanje kakve radnje, npr. *dè, prījo, da se ne bāci*.

5. Zaključak

U članku se predstavljene fonološke i morfološke posebnosti otočkoga govora, odnosno govora starosjedilačkoga stanovništva, dobivene za novijih terenskih istraživanja. Među bitnim se odlikama ističu: vokalski sustav s pet vokala u dugim i kratkim slogovima + kratki i dugi *r* u funkciji silabema; ikavski odraz *jata* uz otklone u malome broju; predvidljiv razvoj starih vokala ($\text{ə} > \text{a}$; $\text{e} > \text{e}$; $\text{o}, \text{!} = \text{u}$); konsonantski sustav s 8 sonanata i 14 šumnika; prisuće srednjih afrikata *č* i *ž*; izostanak *x*; čuvanje *f*; razvoj *ḍ, daj > ž* (uz *gòspoja*); razvoj *ṭ, taj > č*; štakavizam; primjeri tipa *prōjdeš, nāj*; djelomično čuvanje finalnoga *l* u imenskih riječi, pretežito čuvanje na dočetu nefinalnoga sloga, ali $l > o$ u pr. r. m. sg.; malobrojni primjeri s palataliziranjem *l* i *n*; peteroakcenatski sustav s kolebanjima očekivanih za posavske govore uz sve češće novoštokavske oblike; Isg. *i*-vrste s tipom *nočōm*; duge množine; Gpl. im. *a*-vrste i *e*-vrste na *-a*, gdjekada na *-i*, rijetko s kojim drugim nastavcima; sinkretizam DLlpl. *a*-vrste na *-ima*, *e*-vrste na *-ama* s ponekim ostatkom drugih starih nastavaka; lične zamjenice s oblicima *sā mnom, tōbom, nāma, vāma*; stegnuti oblici *mōg(a), svōg(a)* i sl.; pokazne zamjenice *vāj* (uz rjeđe *òvāj*), *nāj* (uz rjeđe *ònāj*), *tāj*; upitne i odnosne zamjenice *kō* i *štā* (uz *štō*); upitne i odnosne pridjevske zamjenice *kōji, čiji, kākī*; komparativi sa sufiksima *-j-* i *-ij-*; brojevne imenice s formantom *-er-*; većinom nepuni infinitivi; glagoli II. vrste s *-ni-*; pridjev trpni sa sufiksom *-t-* i sl. Rezultati su ovoga istraživanja s jedne strane pokazali da je akcenatska strana ovoga govora uzdrmana, tj. da su se dogodile pojedine promjene. S druge je strane govor i danas zadržao velik broj fonoloških i morfoloških značajki specifičnih za slavonski dijalekt, odnosno njegov posavski poddijalekt.

Ogledi govora

Kazuje M. L. (rođ. 1947.)

Je l vidiš da mōj s̄an nešto donāša? Ľubicu j̄a s̄anam, kod tētē, u tōj s̄obi v̄elikoj, Ľubica i n̄eki Ľudi oko n̄ē. I j̄a dōšla, a ōna m̄ene ništa n̄ēče da p̄ita. A tēta, kako ḡanak stoj̄i, kō d̄aske poslāgane – b̄jva do āmbara. I tēta n̄āša ōda... po tōj d̄aski ōda, a ĩspod n̄ē t̄amna n̄eka v̄oda, ne mōgu ti opisat. T̄amna v̄oda, m̄itna. R̄eko: „T̄eto, p̄azi da n̄ēčeš sp̄ast”. I j̄a se prob̄ūdim i izm̄olim očen̄āš. Ėvo, tō sam M̄ari pripovidala. „M̄aro” – r̄eko – „j̄esi se č̄ula s Ľubicom?” A Ľubica t̄ako Ľuta n̄a mene, n̄ēče me ni p̄ogledat. Ōna m̄ene n̄ēče ništa ni da p̄ita ni ništa. I j̄a izl̄azim n̄āpoļe, a tēta j̄adna ĩde nuz t̄aj āmbar i r̄eko: „T̄eto, p̄azi da n̄ēčeš u t̄u m̄itnu v̄odu”. I j̄a se prob̄ūdim i izm̄olim očen̄āš. Kad j̄a s̄anam nešto, m̄ora b̄it sm̄j̄ti ĩli u obiteĽi ĩli u pozn̄anstvu... J̄esam ti r̄ekla kad će m̄ama umr̄it? Z̄agrlila t̄etu v̄ako i v̄eli: „S̄eko, j̄a sam s̄ad proōdala, m̄eni je d̄obro”... U nōj kr̄atki rukāv̄a bl̄uzici, u r̄obi, i n̄u j̄a zagrlila. Kad ūveče k̄āže: „Ūmrla teta M̄arica”.

Kazuje K. Š. (rođ. 1933.)¹²

Sv̄akom bi priporič̄ila da se dr̄uži... tō je zdr̄avĽe! Tō mi je prod̄ūzilo mōj v̄ik. ĩšla sam u deved̄esetu. J̄a tu siđnem sv̄aku v̄ečer... dv̄a s̄ata... zapivam. J̄a sam tō vol̄ila. Pa ĩdem l̄eč pa se prik̄jstim. Ūmro mi je č̄oik u ped̄eset i dr̄ugoj, b̄io je vr̄idan... I j̄a se j̄adna m̄učila. M̄ela sam āvliju, p̄it, p̄en̄žere, tō sam sv̄ē j̄a čistila, sv̄ē sam i sl̄ušala, poš̄ivali smo se. B̄ilo mi je sv̄akako. Pa ēto sam ž̄iva. Kō bi r̄eko da bi doč̄ekala t̄olko ḡōdina? N̄ajstarija sam od svoj̄i rođiteĽa jer su sv̄i ml̄āži ūmr̄li, a j̄a ž̄iva. J̄a k̄āžem v̄ako: „S̄amo mi požel̄ite zdr̄avĽa, a za ḡōdine će se B̄og pobr̄in̄it. A m̄eni s̄amo zdr̄avĽa požel̄ite da se mōgu s̄ama posl̄ūžit, i da mōgu s̄ebi sk̄ūvati, a za ḡōdine će se B̄og pobr̄in̄it.”

Kazuje L. O. (rođ. 1944.)

M̄i n̄ismo ĩšle u sk̄uta, st̄ariji su ĩšli u sk̄ut̄a, i m̄uški su ĩšli u ḡāčama kad su k̄osili. Ali j̄a se sič̄am s̄amo kad su mašine d̄olazile v̄j̄šit k̄uči. A b̄aka... sič̄aju se kad se v̄j̄šilo na k̄on̄ā, b̄ilo je ḡuvno i ōndak su sv̄eli t̄u ž̄ito i ōnda su k̄oni ĩšli ōkolo, v̄j̄šilo se sa k̄on̄ima. Na n̄iv̄i se k̄osilo i sn̄āšalo u sn̄opove. I ōnda smo m̄orali... zv̄alo se devet̄āk: d̄ēvet t̄i sn̄opova, tō je j̄ēd̄an devet̄āk. I ōnda su Ľudi v̄ozili k̄uči, k̄oni sa k̄olima, i sl̄āgala se ḡamara i ōnda d̄ōjde v̄j̄šeča mašina... a ōna pl̄iva št̄o je ĩpadala, tō se spr̄emalo za z̄imu, za kr̄āve... B̄ila je pl̄ivnica, n̄apravi se u sred̄ini sl̄āme i ōndak su tō r̄ādili. N̄eko je đ̄j̄žo ōvce, m̄i n̄ismo đ̄j̄žali ōvce. Mōj t̄ata s̄amo đ̄j̄žo sv̄iņe. I kr̄āve smo ĩmali, ali n̄ismo p̄uno... po dv̄i-tr̄i z̄a sebe. Sv̄iņā smo ĩmali d̄ōsta, ōnda su m̄uški ĩšli u ž̄ir... t̄amo su bile š̄ume.

¹² Riječ je o informatrici čiji je govor nešto arhaičniji. Usp. 3.3.10.

Literatura

- Galović, Filip. 2020. Govor Srednjega Lipovca (pored Nove Kapele). *Lingua Montenegrina*, 13/1, Podgorica, 87–106.
- Galović, Filip. 2022. Mjesto nekih narodnih govora u Vojvodini u okviru slavonskoga dijalekta. *Dani hrvatske knjige i riječi – Dani Balinta Vujkova: Zbornik radova s međunarodnog znanstveno-stručnog skupa 2021*. Ur. Čeliković, Katarina. Subotica: Hrvatska čitaonica – Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, 23–38.
- Galović, Filip. 2021. O govoru mjesta Davora (u slavonskoj Posavini). *Šokačka rič 18*. Ur. Anica Bilić. Vinkovci: Zajednica amaterskih kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije, 135–152.
- Galović, Filip. 2023. Govor mjesta Pavlovaca (kod Nove Kapele). *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 27, Zagreb, 15–35.
- Ivić, Pavle et al. 1981. *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih opšteslovenskim lingvističkim atlasom*. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.
- Ivšić, Stjepan. 1913. Današnji posavski govor. *Rad JAZU*, 196 (I), Zagreb: 124–254; *Rad JAZU*, 197 (II), Zagreb, 9–138.
- Kapović, Mate. 2008. O naglasku u staroštokavskom slavonskom dijalektu. *Croatica et Slavica Iadertina*, 4/4, Zadar, 115–147.
- Kapović, Mate. 2015. *Povijest hrvatske akcentuacije. Fonetika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Kolenić, Ljiljana. 1998. Slavonski dijalekt. *Croatica*, 27/45–46, Zagreb, 101–116.
- Lavrnić, Ilija. 1983. *Ikavski govor istočne Slavonije*. Osijek: Revija.
- Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1: Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Lukežić, Iva. 2012. *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 1. Fonologija*. Zagreb – Rijeka – Čavle: Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine.
- Lukežić, Iva. 2015. *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 2. Morfologija*. Zagreb – Rijeka – Čavle: Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine.
- Peco, Asim. 1989. *Pregled srpskohrvatskih dijalekata*. Beograd: Naučna knjiga.
- Sekereš, Stjepan. 1967. Klasifikacija slavonskih govora. *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, 10, Novi Sad, 133–145.
- Sekereš, Stjepan. 1989. Areali ikavskog, ekavskog i ijekavskoga govora u slavonskom dijalektu. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 8, Zagreb, 135–144.

Verić-Vojt, Ivanka. 1970. *Otok*. Upitnik za SHDA. U rukopisu.

Wardhaugh, Ronald. 2009. *An Introduction to Sociolinguistics*. 6th Edition. London: Blackwell Press.

About the local dialect of Otok (near Vinkovci)

Summary

Otok is located twenty kilometers south of Vinkovci, twenty kilometers northeast of Županja, near river Bosut. According to the 2021 population census, it has 3,571 inhabitants, and administratively it belongs to the Vukovar-Srijem County. The local dialect of Otok is part of the Slavonian dialect, its Posavina subdialect, and belongs to the group of Ikavian local dialects of the eastern part of Slavonia. Some linguistic facts about the local dialect of Otok can be gathered from the capital study of Stjepan Ivšić *Današnji posavski govor* (1913). It should be mentioned that in the summer of 1970 Ivanka Verić-Vojt filled out a questionnaire for the *Srpskohrvatski dijalektološki atlas* in Otok. As an Ikavian settlement Otok is mentioned in the article of Stjepan Sekereš *Areali ikavskog, ekavskog i ijekavskog govora u slavonskom dijalektu* (1983). The more detailed description of this local dialect is in Ilija Lavrnić's book *The Ikavian speech of eastern Slavonia* (1983), where the author analyzes the phonological and morphological systems based on the field work involving older speakers of the local dialects of Otok, Privlaka and Komletinci, notes the specificities of microtoponyms and anthroponyms and records some more specific words. Although there are dialectological data on the local dialect of Otok, the dialect has not been researched or described in recent times. Given the fact that today this is an urban settlement, it is worth recording and highlighting its current linguistic state. In this article, based on recent field research, language characteristics on the phonological and morphological levels are singled out. The results of the latest research show that even today, on the one hand, the accentuation has changed in the local dialect of the indigenous population, but on the other hand it has preserved a large number of features that are characteristic of the Slavonic dialect.

Ključne riječi: govor Otoka, Vinkovci, posavski poddijalekt, slavonski dijalekt, štokavsko narječje

Keywords: local dialect of Otok, Vinkovci area, Posavina subdialect, Slavonian dialect, Štokavian dialect group